

Ernæringsinnsats i norsk utviklingssamarbeid

Ellen Cecilie Andresen og Anne Hatløy

I forbindelse med lanseringen av ny handlingsplan for bærekraftige matsystemer i utenriks- og utviklingspolitikken, utarbeides det en ny og oppdatert versjon av rapporten *Ernæringshensyn i norsk utviklingssamarbeid*.¹ Den nye rapporten vil bli ferdigstilt av Fafo i september.

Verden står overfor store ernæringsutfordringer, med millioner av mennesker som sulter eller lider av feilernæring. Det har de senere år vært en økning i antall mennesker som sulter eller ikke har tilgang til nok mat. FN har beregnet at i 2017 var det 821 millioner mennesker som ikke hadde tilgang til nok mat. Særlig barn rammes av underernæring: 149 millioner barn under fem år – 22 prosent av alle verdens barn – er rammet av veksthemming, og 49 millioner er rammet av avmagring. To milliarder barn og voksne lider av mangel på ett eller flere mikronæringsstoffer. Samtidig er fedme et økende problem i alle land. Førti millioner barn under fem år lider av overvekt, og mer enn én av åtte voksne i verden er rammet av fedme. Resultatet er en rask økning i ikke-smittsomme sykdommer som hjerte- og karsykdommer, diabetes og enkelte kreftformer. Sykdomsbyrden av disse øker raskest i lav- og middelinntektsland.

Feilernæringens konsekvenser

Feilernæring og ubalansert kosthold har store økonomiske, menneskelige og økologiske konsekvenser: feilernæring er en viktig årsak til både barnedødelighet og tidlig død blant voksne, og usunt kosthold utgjør i dag den største risikofaktoren for den globale sykdomsbyrden. I tillegg bidrar dagens matsystem og kostholdsvalg til økt press på miljøet, på grunn av klimagassutslipp og tap av naturressurser og biologisk mangfold. Matproduksjon bidrar med opptil 30 prosent av globale klimagassutslipp, 70 prosent av all ferskvannsbruk og okkuperer omtrent 40 prosent av verdens landarealer. De globale mat- og ernæringsutfordringene må løses som en del av arbeidet med bærekraftig utvikling.

Agenda 2030

Agenda 2030 setter nye rammer for internasjonalt samarbeid, med bærekraftsmål som fokuserer på globale utfordringer med et globalt ansvar. Bærekraftsmål 2 tar sikte på å utrydde sult og alle former for feilernæring innen 2030. Videre ønsker man å sikre alle mennesker tilgang til nok mat som er trygg og ernæringsmessig fullgod, gjennom hele året. God ernæringsstatus er en forutsetning for flere bærekraftsmål, inkludert utrydding av fattigdom, bedre helse, utdanning og likestilling. Samme år som bærekraftsmålene ble lansert, startet FNs tiår for ernæring (2016–2025). I tiåret for ernæring oppfordres FNs medlemsland og andre aktører til å øke investeringer i ernæring og gjennomføre tiltak og programmer for å utrydde sult og feilernæring, og til å sikre universell tilgang til et sunt og bærekraftig kosthold. Sammen gir disse et ekstra driv for å satse på ernæring i dag og i kommende år.

Klimaendringer

Ifølge FN er klimaendringer og økning i mer intense vær-ferenomen, sammen med konflikt, hovedårsakene til at vi de senere år har sett en økning i antall mennesker som lever uten tilgang til nok mat. Klimaendringene påvirker alle dimensjoner av matsikkerhet, og også andre underliggende årsaker til feilernæring relatert til omsorg for barn, helse og oppvekstmiljø. Konsekvensene av klimaendringer fører til redusert variasjon og næringskvalitet i maten som blir produsert og spist. Økte temperaturer og tørke påvirker kvantitet og kvalitet på tilgjengelig vann for matproduksjon, energiproduksjon og konsum. Nedbør og temperatur har en viktig rolle i utbrudd og spredning av mange sykdommer. Ekstreme værferenomen som sykkloner og flom kan også direkte påvirke kvaliteten på og tilgangen til mat – samt helsetjenester dersom landområder, infrastruktur og bygninger blir ødelagt.

¹ Statens råd for ernæring og fysisk aktivitet (2000). *Ernæringshensyn i norsk utviklingssamarbeid*.

De første 1000 dager

Barn, ungdom og voksne spiser for mye bearbeidet mat og sukkerholdig drikke, og for lite frukt, grønnsaker, belgvekster og fullkorn, i alle verdens land, uavhengig av sosioøkonomisk status. Dette bidrar både til underernæring og overvekt/fedme. De mest utsatte gruppene for feilernæring er barn, gravide og ammende kvinner. Kvinnens ernæring før og under graviditeten er viktig for fosterets vekst og utvikling. Barnets fødselsvekt og ernæring de første to årene i livet påvirker barnets utvikling og helse både i barndom og som voksen. De første 1000 dager – fra unnfangelse til barnets andre fødselsdag – er avgjørende for barnets skjebne. God ernæring bidrar til et sterkt immunforsvar og kognitiv og fysisk utvikling, og gjør at flere barn kan nå sitt fulle potensial. God ernæring hos barn er ikke bare en rettighet barnet har, men også et gode for hele samfunnet.

Behov for tiltak

For å utrydde sult og bekjempe alle former for feilernæring, er det behov for tiltak som fokuserer på bedre ernæring hos individer samtidig som en økonomisk, sosial og økologisk bærekraftig utvikling finner sted. Feilernæring kan bekjempes gjennom ernæringsspesifikke tiltak som påvirker de umiddelbare årsakene til feilernæring, inkludert bedre mat- og næringsinntak, og forebygging og behandling av infeksjonssykdommer, eller gjennom ernæringssensitive tiltak som retter seg mot de underliggende årsakene til feilernæring, inkludert matsikkerhet, vann og sanitære forhold, sosial beskyttelse og utdanning. Ernæringshensyn i helsetiltak og -aktiviteter gir gode synergi-effekter. Inkludering av ernæring både i tiltak rettet mot tidlig barndom og mot barn i skolen vil kunne påvirke barn og unges utvikling og skoleprestasjoner.

Ernæring i alle ledd av matsystemet

Hensynet til ernæring bør videre inkorporeres i alle aspekter av et bærekraftig matsystem, fra et næringsrikt jordsmonn for å bedre kvaliteten på avlinger, via mattrygghet og berikning i bearbeidingsleddet, trygg transport og lagring, til tilberedning og inntak av næringsrik mat i familier og av enkeltindivider. Tiltak innen landbruk, samt styrking av kvinnens rolle, kan være effektivt for å sikre bedre inntekt, matsikkerhet og kvalitet på kostholdet hos utsatte hushold og individer. Prosjekter innen landbruk og fiske bør ha økt oppmerksomhet på produksjon av næringsrike matprodukter. Næringsutvikling bør være bærekraftig og ernæringssensitiv med tanke på foredling, transport og lagring av matprodukter. Riktig bearbeiding er viktig for å sikre bedre holdbarhet, mer stabil tilgang til og mindre matsvinn fra næringsrike matvarer som frukt, grønt og meieriprodukter. Ernæringsopplysning for å bidra til økt variasjon i kostholdet kan også ha god effekt.

Norges bidrag

Gjennom økt innsats på ernæring har Norge en mulighet til å bidra til å oppnå bærekraftsmål 2 som tar sikte på å utrydde sult og alle former for feilernæring innen 2030. God ernæring i befolkningen er også viktig for oppnåelsen av en rekke andre bærekraftsmål, inkludert fattigdomsbekjempelse, god helse, utdanning, kjønnslikestilling, økonomisk vekst og fred. Norge bør støtte internasjonale organisasjoner og prosesser som jobber med ernærings-spesifikke tiltak for å redusere alle former for feilernæring, samt organisasjoner og prosesser som fremmer ernæringssensitivitet gjennom hele matsystemet for å sikre økt tilgang til variert, sunn og bærekraftig mat for flere.

Oppdragsgiver er Norad